

Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/globalne-poteplinnya-provokuye-ekonomichnu-krizu-doslidzhennya.html>

5. Climate change-2001: the scientific basis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.grida.no/climate/ipcc_tar/wg1/pdf/wg1_tar-front.pdf

6. Climate strategies & targets [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/index_en.htm

7. The EU Strategy on adaptation to climate change [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/publications/docs/eu_strategy_en.pdf

polityky Ukrainy na period do 2020 roku' [Report on the implementation in 2012 of the Law of Ukraine 'On the Fundamentals (strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine till 2020'] (2013), available at: <http://www.menr.gov.ua/ecopolit>

3. Zmina klimatu-2007: fizychna naukova baza [Climate change-2007: the physical scientific basis], available at: https://www.ipcc.ch/pdf/reports-nonUN-translations/ukrainian/report_ukrainian.pdf

4. Upovilnennia svitovoi ekonomiky mozhe buty naslidkom zminy klimatu na planeti [The slowdown of the world economy may be a consequence of climate change on the planet] (2012), available at: <http://tsn.ua/svit/globalne-poteplinnya-provokuye-ekonomichnu-krizu-doslidzhennya.html>

5. Climate change-2001: the scientific basis (2001), available at: http://www.grida.no/climate/ipcc_tar/wg1/pdf/wg1_tar-front.pdf

6. Climate strategies & targets, available at: http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/index_en.htm

7. The EU Strategy on adaptation to climate change, available at: http://ec.europa.eu/clima/publications/docs/eu_strategy_en.pdf

References

1. Eric E. Massey (2012), *Dosvid Yevropeiskoho Soiuzu v adaptatsii do zminy klimatu ta zastosuvannya yoho v Ukraini* [Experience of the European Union in adaptation to climate change and its application to Ukraine], available at: <http://www.osce.org/uk/ukraine/104020?download=true>

2. *Zvit pro realizatsiiu u 2012 rotsi Zakonu Ukrainy 'Pro osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi*

До питання про право Європейського Союзу як самостійної галузі права

Розглянуто роль права ЄС як наддержавного права для держав-членів ЄС і його значення для формування єдиного європейського правового простору. Зважаючи на прагнення України інтегруватися в європейський правовий простір, запропоновано запровадити курс лекцій про право ЄС та його джерела в освітніх закладах України.

Ключові слова: право Європейського Союзу, джерела права, правовий статус.

Віталій ТРЕТЬЯКОВ, доктор філософії в галузі права, професор, провідний інженер-механік, експерт з технічного контролю наземних транспортних засобів у землях Гессен та Баварія Федеративної Республіки Німеччина

К вопросу о праве Европейского Союза как самостоятельной отрасли права

Виталий ТРЕТЬЯКОВ, доктор философии в области права, профессор, ведущий инженер-механик, эксперт по техническому контролю наземных транспортных средств в землях Гессен и Бавария Федеративной Республики Германия

Рассмотрены роль права ЕС как надгосударственного права для государств-членов ЕС и его значение для формирования единого европейского правового пространства. Исходя из стремления Украины интегрироваться в европейское правовое пространство, предложено ввести курс лекций о праве ЕС и его источниках в учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: право Европейского Союза, источники права, правовой статус.

European Union Law as an Independent Field of Law

Vitalii TRETIAKOV, Doctor of Philosophy in Legal Sciences, Professor, Leading Engineer-Mechanic, Expert in Technical Control of Ground Transport Vehicles in Hesse and Bavaria in the Federal Republic of Germany

The role of EU law as a hyper-power law for the member countries of the EU and its significance for the formation of a single European legal space were considered. Taking into account the readiness of Ukraine to be integrated in the European legal space, it was suggested to inculcate the course of lectures about EU law and its sources into the educational establishments of Ukraine.

Keywords: the European Union law, the sources of law, legal status.

Питання про автономність права Європейського Союзу є одним із ключових як для його розуміння, так і застосування. Оскільки місце міжнародно-правових норм у національному законодавстві визначається конституційним актом кожної з держав Європейського Союзу, то в разі віднесення правових норм ЄС до норм регіонального міжнародного права виникала б необхідність їхньої імплементації в національні правові системи. Тобто такий статус не забезпечив би їм прямої дії та обов'язкового застосування на території всіх без винятку країн – членів ЄС.

Саме тому після створення ЄС першочерговим завданням для європейського законодавця стало забезпечення самостійного статусу права ЄС, за якого воно ставало б наддержавним для всіх країн-членів, маючи вищу юридичну силу для цих країн, а його правові норми ставали б нормами прямої дії, незалежно від того, приймають держави-члени спеціальні національні акти відповідно до його вимог чи ні. Визначальними у встановленні самостійного статусу права ЄС [1; 2] стали позиція та прецедентне рішення Суду Європейського Союзу [3]. Так, у рішенні в справі Фламініо Коста від 15 липня 1964 року (справа № 6/64) [4] Договір про заснування ЄС був визнаний «конституційним договором», що вводить у силу нову самостійну «європейську правову систему», а також дана досить повна й чітка характеристика права ЄС як особливої правової системи. У цьому рішенні європейського суду проголошувалося: «На відміну від звичайних міжнародних договорів Договір ЄС створив власну правову систему, яка, з набуттям договором ЄС чинності, стала невід'ємною складовою правових систем держав-членів...». Ця позиція суду підтверджена й розвинена в подальших рішеннях, її також почали дотримуватися інші інститути ЄС, а згодом – й інститути Європейського Союзу.

Тобто згаданим рішенням суду Договір про заснування ЄС був фактично прирівняний до конституційних актів, що й дало змогу вважати момент набуття ним чинності відправною точкою існування права Європейського Союзу як самостійної правової системи. Отже, прецедентне рішення суду закріпило за правом ЄС статус особливої самостійної правової системи й надало праву ЄС, його нормам силу прямої дії на території всіх країн – членів Європейського Союзу.

До функціональних принципів права ЄС відносять [5]: пряму дію норм права ЄС на території держав – членів Європейського Союзу; пріоритет норм права ЄС над національним правом його держав-членів; принципи субсидіарності та пропорційності; відкритість правотворчого процесу в рамках ЄС; можливість судового захисту прав, що впливають із права ЄС (принцип відповідальності держав-членів за порушення права співтовариства).

Самостійність права ЄС передбачає наявність у нього власних джерел права. Система джерел права ЄС є надзвичайно широкою й доволі різноманітною. Вона містить акти як обов'язкового, так і рекомендаційного характеру.

До джерел права ЄС відносять акти так званого первинного, вторинного й третинного права [6; 7; 8]. До актів первинного права ЄС належать [9]:

– усі установчі (засновницькі) договори Європейського Союзу, на підставі яких було створено європей-

ське співтовариство (Паризький договір 1951 року, Римські договори 1957 року);

– додаткові до засновницьких договорів ЄС нормативно-правові акти, тобто такі, які доповнюють згадані договори, вносять до них зміни, деталізують зазначені в них положення (наприклад, Договір про злиття 1965 року, Акт про запровадження загальних і прямих виборів депутатів зборів 1976 року, Єдиний Європейський акт 1986 року, Маастрихтський договір 1992 року, Амстердамський договір 1997 року, Ніццький договір 2001 року);

– усі програми, декларації та супровідні документи, які є невід'ємною частиною зазначених засновницьких договорів, включаючи Протокол про розширення Європейського Союзу, Протокол про включення норм Шенгенського права до правової системи Євросоюзу, документи про приєднання до ЄС.

Акти первинного права за своєю юридичною природою є міжнародними договорами. Саме норми актів первинного права мають вищу юридичну силу щодо всіх інших норм Європейського Союзу, які містяться, зокрема, в актах вторинного права. Прикладом акта первинного права може слугувати й власне Договір про заснування Європейського Союзу.

До актів вторинного права відносять акти, ухвалені на основі засновницьких договорів, а також нормативні акти різних інституцій ЄС. Вторинний акт може бути ухвалений, якщо орган ЄС, який його ухвалює, має на це повноваження. Акти вторинного права ЄС наділені різною юридичною силою.

Так, до актів вторинного права належать:

– правові документи, що мають обов'язкову юридичну силу й до яких відносять регламенти, директиви та рішення, ухвалені на основі актів первинного права;

– акти, ухвалені відповідно до повноважень, передбачених у законодавчому акті;

– нормативно-правові документи, які мають лише рекомендаційний характер, тобто є юридично необов'язковими, наприклад, рекомендації тощо.

До актів вторинного права ЄС належать акти, ухвалені ЄС (директиви, регламенти, рішення тощо), міжнародні договори, що укладаються державами-членами ЄС на підставі установчих документів ЄС, а також акти Шенгенського права (наприклад, Протокол про інкорпорацію норм Шенгенського права в правову систему ЄС, Угода про поступове скасування перевірок на кордоні від 14 червня 1985 року й Конвенція про застосування Шенгенської угоди від 19 червня 1990 року тощо) [10].

Нині всі угоди й додатково до них ухвалені документи у сфері Шенгенського права ухвалюють органи ЄС. Наприклад, Шенгенський кодекс про кордони ухвалений 15 березня 2006 року Європейським парламентом та Радою ЄС у формі регламенту (Регламент ЄС № 1931/2006) [11].

Оскільки всі акти вторинного права ЄС мають відповідати нормам первинного права, цей принцип корелюється з принципом ієрархії національних законів, коли підзаконні нормативно-правові акти можуть бути ухвалені лише на основі законів і мають їм цілковито відповідати. За аналогією з актами національного законодавства акти вторинного права ЄС за своїм обсягом та змістом не можуть виходити за рамки акта первинного права.

Так, «директиви» як нормативно-правові акти ЄС є «обов'язковими для кожної з держав-членів, котрим вони адресовані, щодо очікуваного результату, але зберігають за національною владою свободу вибору форм і методів дій» (ст. 249 Договору про заснування ЄЕС).

Директива, як і регламент, має абстрактний характер, може бути адресована всім або деяким державам – членам ЄС. Директиви, спрямовані всім державам-членам, набувають чинності в тому ж порядку, що й регламенти; решта – після повідомлення держав, яких вони стосуються (пп. 2, 3 ст. 254 Договору про заснування ЄЕС).

«Рішення» органів ЄС «є обов'язковими в усіх своїх частинах для тих, кому адресовані» (ст. 249 Договору про заснування ЄС). Вони можуть бути адресовані або конкретним державам, або фізичним чи юридичним особам та, як і регламенти, мають обов'язковий характер і є актами прямої дії.

«Рекомендації» та «висновки» органів ЄС не є обов'язковими для держав-членів, однак національні суди можуть звернутися до Суду ЄС по тлумачення або підтвердження «правильності» рекомендованих заходів. «Висновок» переважно готується у відповідь на запит, а «рекомендації» формуються органами ЄС самостійно.

Установчі документи ЄС нормативно закріплюють лише декілька випадків, коли мають бути обов'язково ухвалені ті чи інші види офіційно встановлених для Європейського Союзу нормативно-правових актів: наприклад, ухвалення директив ЄС передбачено статтями 44 (1), 46 (2), 47 (1), 52, 94, 96, 132 (1), 137 (2) Договору про заснування ЄЕС, а регламентів ЄС – статтею 39 (3d). Здебільшого органи ЄС самостійно визначають, яким видом нормативно-правового акта Європейського Союзу їм треба скористатися в тій чи іншій ситуації, щоб викласти необхідні приписи від імені ЄС.

Особливо актуальним є розмежування між регламентами та рішеннями, бо частина 4 статті 230 Договору про заснування ЄЕС дозволяє фізичним і юридичним особам звернутися до Суду ЄС із позовом для оскарження «рішень, які були ухвалені персонально щодо цієї особи, або рішень, які мають характер безпосереднього або персонального звернення до цієї особи».

На думку Суду ЄС, визначальним під час встановлення правового статусу нормативно-правового акта ЄС є його зміст, а не те, в якій формі («регламенту», «директиви» чи «рішення») він викладений. Однак вибір форми нормативно-правового акта в певних випадках допомагає керівним органам ЄС уникнути можливості оскарження ухвалених ними нормативно-правових актів, зокрема тих, що є актами прямої дії, є обов'язковими і не підлягають оскарженню.

«Регламент», як нормативно-правовий акт, має бути застосовний до конкретних ситуацій, передбачати заходи абстрактного характеру, спрямовані невизначеному колу осіб або категоріям осіб, зазначених у загальній і абстрактній манері, а не конкретній особі. Не вважається «персональним» регламент, якщо через те, що конкретними діями займається обмежене коло осіб, він застосовний тільки до цих осіб. Фізичні та юридичні особи можуть посилатися на безпосереднє застосування до них регламентів лише у випадках, коли у зв'язку з притаманними їм характеристиками й за певних обставин, вони відрізняються від усіх інших осіб.

До актів третинного права належать міжнародні договори між країнами – членами ЄС. Прикладами актів третинного права ЄС можуть слугувати, наприклад, такі:

- конвенція про гармонізацію законів в інтересах фізичних і приватних осіб;
- конвенція про координацію дій держав-членів у поліцейському і судовому співробітництві у кримінальних справах;
- конвенція, що покликана сприяти виконанню первинних актів.

Зважаючи на прагнення України інтегруватися в європейський правовий простір, вбачаю за необхідне запровадження курсу лекцій про право ЄС та його джерела в усіх освітніх закладах України.

Список використаних джерел

1. *Hartley, T. C.* The Foundation of European Community Law. – 4th ed. – Paris, 1994.
2. *Хартлі Т. К.* Основы права Европейского сообщества / Пер. с англ. – М., 1998. – С. 101–115.
3. *Dehousse, R.* La Cour de justice des Communautés européennes / R. Dehousse. – Cleff Politique, 1994.
4. Фламиніо Коста против Енел: Решение Суда ЕС от 15 июля 1964 г. Дело № 6/64 // Суд Европейских сообществ: Избранные решения / Отв. ред. докт. юрид. наук, проф. Л. М. Энтин. – М., 2001. – С. 11–24.
5. *Капустин А. Я.* Международно-правовые проблемы природы и действия права Европейского Союза: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 / А. Я. Капустин. – М., 2001. – С. 17–18.
6. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека: Учеб. для вузов / ред. Л. М. Энтин. – 2-е изд. – М.: Норма, 2005.
7. *Borchart, K.-D.* The ABC of Community Law / K.-D. Borchart. – Brussels: European Communities, 2000.
8. *Kunova, V.* Decision-making processes in the European Union / V. Kunova, L. Mokra, M. Siman. – Bratislava: University Bratislava, 2007.
9. *Довгань Е. К.* вопросу о статусе источников права Европейского Союза / Е. Ф. Довгань // Журнал международного права и международных отношений. – 2010. – № 1. – С. 3–9.
10. Protocol integrating the Schengen Acquis into the Framework of European Union (OJ 1997 c. 340/92–114 // Blackstone's EC Legislation 2004–2005 / 15th ed. by N. Foster. Oxford: Oxford University Press, 2004. – P. 109–112.
11. JO L 105 du 13.04.2006, P. 1.

References

1. *Hartley T.C.* (1994), The Foundation of European Community Law. – 4th ed. – Paris.
2. *Hartley T.C.* (1998), *Osnovy prava Yevropeiskogo soobshchestva* [The Foundations of European Community Law], Moscow.
3. *Dehousse R.* (1994) La Cour de justice des Communautés européennes / R. Dehousse. – Cleff Politique.
4. *Entin L.M.* (2001), *Flaminio Costa protiv Enel: Reshenie Suda ot 15 iyunia 1964 goda. Delo № 6/64 // Sud Yevropeiskikh soobshestv: Izbrannyye resheniya* [Flaminio Costa v Enel: Court decision dated June, 15, 1964. Case # 6/64 // The European Court of Justice; Select cases], Ed. by Doctor of Legal Sciences, Prof. Entin L.M.
5. *Kapustin A.I.* (2001), *Mezhdunarodno-pravovyye problemy prirody i deystviya prava Yevropeiskoho soiuz* [International and Legal Issues of Nature and Action of European Union Law], Dissertation Abstract.
6. *Entin L.M.* (2005), *Yevropeiskoie pravo. Pravo Yevropeiskogo soiuz* i pravovoe obespecheniye zashchity prav cheloveka [European Law. European Union Law and Legal Regulation of Human Rights Protection], College textbook, 2nd edition. – Moscow: Norma.
7. *Borchart K.-D.* (2000), The ABC of Community Law / K.-D. Borchart. – Brussels: European Communities.
8. *Kunova V.* (2007), Decision-making processes in the European Union / V. Kunova, L. Mokra, M. Siman. – Bratislava: University Bratislava.
9. *Dovhan Y. K.* voprosu o statusie istochnikov prava Yevropeiskogo soiuz [Regarding the Status of Sources of European Union Law], The Journal of International Law and International Relations. – № 1.
10. Protocol integrating the Schengen Acquis into the Framework of European Union (OJ 1997 c340/92–114// Blackstone's EC Legislation 2004–2005 / 15th ed. by N. Foster. Oxford: Oxford University Press, 2004. – P. 109–112.
11. JO L 105 du 13.04.2006, P. 1.